

Nationaal Archief
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Nummer Toegang: 3.01.46

**Inventaris van het archief van de
Commissies van 's Lands magazijnen te
Delft, Dirk van Heemskerck**

Versie: 09-10-2020

J.H. Kompagnie

Nationaal Archief, Den Haag 1979

This finding aid is written in Dutch.

I N H O U D S O P G A V E

Beschrijving van het archief.....	5
Aanwijzingen voor de gebruiker.....	6
Openbaarheidsbeperkingen.....	6
Beperkingen aan het gebruik.....	6
Materiële beperkingen.....	6
Aanvraaginstructie.....	6
Citeerinstructie.....	6
Archiefvorming.....	7
Geschiedenis van de archiefvormer.....	7
Commies van 's lands magazijnen te Delft, Dirk van Heemskerk.....	7
Dirk van Heemskerk.....	9
Geschiedenis van het archiefbeheer.....	10
De verwerving van het archief.....	10
Inhoud en structuur van het archief.....	11
Ordening van het archief.....	11
Verwant materiaal.....	12
Beschikbaarheid van kopieën.....	12
Beschrijving van de series en archiefbestanddelen.....	13

BESCHRIJVING VAN HET ARCHIEF

Naam archiefblok:

Commies van 's Lands Magazijnen te Delft

Archiefbloknummer:

3640

Omvang:

54 inventarisnummer(s); 6,50 meter

Taal van het archiefmateriaal:

Het merendeel der stukken is in het Nederlands.

Soort archiefmateriaal:

Normale geschreven en gedrukte teksten.

Archiefdienst:

Nationaal Archief

Locatie:

Den Haag

Archiefvormers:

Commies 's Lands Magazijnen Delft
Heemskerk, Dirk van

Samenvatting van de inhoud van het archief:

Het archief bevat magazijnsrekeningen: voorraadboeken m.b.t. het oorlogsmagazijn (1741-1775); magazijnsdeclaratieboeken: registers van rekeningen (1741-1775) en magazijnsrekeningen: voorraadboeken m.b.t. de affuitmakerij (1753-1774).

Aanwijzingen voor de gebruiker

OPENBAARHEIDSBEPERKINGEN

Volledig openbaar.

BEPERKINGEN AAN HET GEBRUIK

Reproductie van originele bescheiden uit dit archief is, behoudens de algemene regels die gelden voor het kopiëren van stukken, niet aan beperkingen onderhevig. Er zijn geen beperkingen krachtens het auteursrecht.

MATERIËLE BEPERKINGEN

Het archief kent geen beperkingen voor het raadplegen van stukken als gevolg van slechte materiële staat.

AANVRAAGINSTRUCTIE

Openbare archiefstukken kunnen online worden aangevraagd en gereserveerd. U kunt dit ook via de terminals in de studiezaal van het Nationaal Archief doen. Om te kunnen reserveren dient u de volgende stappen te volgen:

1. [Creëer een account of log in.](#)
2. Selecteer in de archiefinventaris een archiefstuk.
3. Klik op 'Reserveer' en kies een tijdstip van inzage.

CITEERINSTRUCTIE

Bij het citeren in annotatie en verantwoording dient het archief tenminste éénmaal volledig en zonder afkortingen te worden vermeld. Daarna kan worden volstaan met verkorte aanhaling.

VOLLEDIG:

Nationaal Archief, Den Haag, Commies van 's Lands Magazijnen te Delft, nummer toegang 3.01.46, inventarisnummer ...

VERKORT:

NL-HaNA, Commies 's Lands Magazijnen Delft, 3.01.46, inv.nr. ...

Archiefvorming

GESCHIEDENIS VAN DE ARCHIEFVORMER

COMMIES VAN 'S LANDS MAGAZIJNEN TE DELFT, DIRK VAN HEEMSKERK

In oorlogsmagazijnen werden goederen, benodigd voor de oorlogsvoering (behalve wapentuig ook levensmiddelen) opgeslagen, van waaruit een legereenheid bevoorraad kon worden. In Holland bevonden zich o.a. oorlogsmagazijnen in vestingsteden als Schoonhoven, Heusden, Gorinchem, Geertruidenberg, Hellevoetsluis, Brielle, Oudewater, Woerden. Deze magazijnen werden met wapens bevoorraad vanuit het "Algemene Oorlogsmagazijn van Holland" dat in Delft was gevestigd. Behalve dit gewestelijke magazijn bevonden zich in het strategisch gunstig gelegen en goed verdedigbare Delft nog drie magazijnen, te weten het Generaliteitsmagazijn (voor lichte wapens, ondergebracht in vier percelen, terwijl het zware geschut van de Generaliteit in Dordrecht werd opgeslagen), het gewestelijke kruitmagazijn, buiten de stad herbouwd na een catastrofale ontploffing in 1654 ¹, en het Stadsartilleriemagazijn.

In 1601 traden de Gecommitteerde Raden van Holland en West-Friesland in contact met de bestuurders van de stad Delft om overleg te plegen inzake de bouw van een magazijn voor "des gemeene Landts munitien en behoeften ter oorloge", d.w.z. voor het gewest Holland op de plaats waar tot 1579 een stadstimmerwerf had gestaan. Reeds spoedig kwam men tot overeenstemming, zodat in 1602 op de plaats, waar Oude Delft en Geer samenkomen, een monumentaal gebouw verrees. Het wapentuig, aangevoerd per schip, werd met behulp van een hijskraan op de kade voor het magazijn getild. Ondanks nieuwbouw in 1660 en het in gebruik nemen van een dependance op de plaats van het voormalige Clarissenklooster tegenover de Paardenmarkt, waar het zware geschut zoals kanonnen en kartouwen werd opgeslagen, bleef men kampen met ruimtegebrek. In 1691-1692 werd een uitbouw van het magazijn naar het noorden toe gerealiseerd. In de nieuwe westelijke zijvleugel werd o.a. een beeltenis van de oorlogsgod Mars aangebracht, omgeven door wapens van vooraanstaande Delftenaren en de tekst "Armamentarium Ordinum Hollandiae & Westfrisae", Wapenmagazijn van de Staten van Holland en West-Friesland, met het jaartal 1692. ²

In zijn "Beschryvinge der stad Delft" geeft Van Bleiswyck een zeer indrukwekkende opsomming van hetgeen er in het magazijn ligt opgeslagen. ³ In 1811 kwam het magazijn nog eens in het nieuws door het "bezoek dat de Franse keizer Napoleon aan het "Armamentarium" bracht. Hij eigende zich bij die gelegenheid "twee prachtige vuurmonden" ⁴ toe, die in het Hotel des

1 Bleiswyck, Dirck van, Beschryvinge der stad Delft, Delft, 1667, p 622-632 (hierna genoemd: Bleiswyck, Beschryvinge).

2 Voor een uitvoerige beschrijving van het Armamentarium: Berends, G., Het Armamentarium, in: Delftse Studieën, Delft 1967.

3 Bleiswyck, Beschryvinge, p 620-621.

4 Bas, Raa, Wijn, Het Staatsche leger, dl. V, p 509.

Invalides, en, na Napoleons nederlaag, in "tuighuizen" te Berlijn en Wenen een plaats kregen. Het waren de laatste twee kanonnen in een serie van 157, en om die reden zeer kunstig door de maker Albert Bennings te Lübeck, versierd.

Tot op de dag van vandaag heeft het Armamentarium een functie in de militaire sfeer behouden; het herbergt, als dependance van het Legermuseum te Leiden, wapenmateriaal uit de Tweede Wereldoorlog en de periode daarna. De museumfunctie van het gebouw zal verder versterkt worden na een nog uit te voeren, zeer grondige verbouwing.

Binnen het wapen der artillerie, dat pas in 1677, na de cavalerie en infanterie, als derde wapen in het Staatse leger volledig werd erkend ⁵, functioneerden verschillende commiezen. Men kende de commies voor de vivres, levensmiddelen, de commies voor de artillerie, die de zorg had voor het geschut, de commies-stapelier, beheerder van het oorlogsmagazijn en commiezen van de munitie en van de tochtpaarden. De commies van de (oorlogs)magazijnen had de zorg voor het op peil houden van de voorraad oorlogsmaterieel in zijn magazijn d.m.v. meestal rechtstreekse inkopen bij wapenmakers, geschutgieters enz. en voor het in goede staat houden ervan. Hij was voor zijn beleid verantwoording schuldig aan een controleur, die op zijn beurt de hoogste functionaris bij de artillerie, de meester-generaal, belast met de supervisie over materieel en personeel, op de hoogte hield van de beschikbare hoeveelheden artilleriegoederen. ⁶ Ter assistentie van de commies waren o.m. aanwezig een opper-conducteur, verantwoordelijk voor het vervoer van het wapentuig, een meesterknecht, werklieden en soldaten voor het onderhoud van gebouwen en materieel, en enige klerken voor het bijhouden van de administratie. ⁷

Wanneer het ambt van commies van 's Lands magazijnen precies is ontstaan, is niet met zekerheid te zeggen. De oudste tot dusver bekende reglementering van het ambt van de commiezen van de vivres en ammunitie, d.w.z. oorlogsbehoeften, is te vinden in een resolutie van de Raad van State van 5 juli 1605, waarbij o.a. werd bepaald op welke wijze een commies het magazijn diende te beheren, hoe de overdracht van de magazijnsgoederen bij overlijden van de commies door de erfgenamen aan zijn opvolger diende plaats te vinden en waarbij tevens voorschriften werden gegeven over de borg die de nieuw te benoemen commies moest stellen. ⁸ In latere resoluties werden aanvullingen en preciseringen gegeven met betrekking tot de wijze waarop de boekhouding moest worden gevoerd, het in rekening brengen van onkosten, het in goede staat bewaren van het wapentuig en de verstrekking ervan aan legereenheden. ⁹ Pas in een resolutie van 18 juli 1730 worden de commiezen van 's Lands magazijnen afzonderlijk genoemd. Met betrekking tot de te voeren administratie werd bepaald dat de commies afzonderlijke magazijns-, geld- en

5 Bas, Raa, Wijn, Het Staatsche leger, dl. VI, p 280.

6 Schuiten, Het Leger in de 17e eeuw, p 50/51.

7 Wagenaar, Tegenwoordige Staat, dl. IV, p 448.

8 Resolutie Raad van State 5 juli 1605, in Recueil dl. I nr. 2h.

9 Dibbetz, J., Het Groot Militair Woordenboek, 's-Gravenhage, 1740, p 122 e.v., p 321 e.v., p 389 e.v. (hierna genoemd: Dibbetz, Militair Woordenboek).

fortificatierekeningen moest bijhouden en deze ter afhoring diende op te sturen aan de Rekenkamer ter Auditie.¹⁰ Na 1797 ging de controle en afhoring van de rekeningen over van de provinciale Rekenkamer ter Auditie op de Nationale Rekenkamer; het magazijn ressorteerde van toen af onder het centraal bestuur.¹¹

De aanstelling tot magazijnscommissies, een semi-ambtelijke functie met civielrechtelijke aspecten, geschiedde bij resolutie van de Raad van State, "op naam der Staten-Generaal" en op voordracht van de Gecommitteerde Raden van Holland en West-Friesland.¹² Het toezicht op de magazijnen berustte bij de Gecommitteerde Raden van Holland en West-Friesland. De tractementen voor de commissiezen-stapelier werden vermeld op de Staten van oorlog.¹³

DIRK VAN HEEMSKERK

Op 4 juli 1711 werd Dirk van Heemskerk in Delft geboren als zoon van Jan van Heemskerk van Beest (1674-1732) en Emmerentia de Winter (1683-1742). Hij stamde uit een aanzienlijk, in Delft woonachtig geslacht waarvan als stamvader geldt Dirk van Beest, die in omstreeks 1425 met Hadewy van der Hoef huwde. Later werd "Van Heemskerk" aan de naam toegevoegd; Dirk van Heemskerk liet evenwel als eerste "Van Beest" weer weg.¹⁴ Dirk van Heemskerk, "med. doctor te Delft", werd in 1740, op 29-jarige leeftijd benoemd tot secretaris van het bij Delft gelegen ambacht het Abtsrecht, en na het overlijden van Arend van Bleiswijck tot commissies van 's Lands magazijnen in Delft, nadat de Gecommitteerde Raden van de Staten van Holland en West-Friesland hem op 17 november 1740 bij de Raad van State hadden voorgedragen.¹⁵ Dirk van Heemskerk bekleedde tal van andere functies. In 1741 werd hij veertigraad van de stad Delft, waarmee hij in de voetsporen trad van zijn vader en grootvader. In 1742 werd hij door Burgemeesters en Regeerders van Delft gemachtigd om door de Staten van Holland beleend te worden met de overtocht, genaamd de Leidschendam.¹⁶ Van Heemskerk bouwde zijn carrière verder uit in 1745 toen hij havenmeester van Delfshaven werd en in 1748, toen hij tot weesmeester werd aangesteld. Bovendien werd hij in datzelfde jaar schepen van de stad Delft. In 1759 kwam zijn benoeming af tot adjunct ter dagvaart, twee jaar later

10 Dibbetz, Militair Woordenboek, p 389 e.v.

11 Notulen Departementale Rekenkamer 1805, p 126 e.v. en Inleiding p XXI en notulen Staatsbewind 16 juni 1803, nr. 8 (bron: Rekenkamer ter Auditie, inventarisnummer 37, P 149). Voor reglementering tot 1740: Dibbetz, Militair Woordenboek; voor de periode hierna: Recueilboeken.

12 De bemoeiing van meer dan één instantie met benoemingen leidde soms tot moeilijkheden, zie: Slingelandt, Staatkundige Geschriften, dl. III, p 67.

13 Hardenberg, H., Overzicht, dl. I, p 51.

14 Voor uitvoerige beschrijving van het geslacht Van Beest van Heemskerk: Nederlandsen Adelsboek 1914; De Navorscher 1899; Beren-steyn's Genealogisch Repertorium; Nederlandsche Leeuw 1914, 1915, 1916, 1930, 1931; Rietstap, Wapenboek van de Nederlandse adel.

15 Resolutie Gecommitteerde Raden, 17 november 1740, inv.nr. 3090. - Resolutie Raad van State, 25 november 1740, inv.nr. 1538

16 Gegevens verstrekt door Gemeentearchief Delft.

tot burgemeester en in 1762, het hoogtepunt van zijn carrière tot bewindhebber van de Verenigde Oost-Indische Compagnie. In 1771 tenslotte werd hij lid van de Raad ter Admiraliteit op de Maze.

In 1775 diende Van Heemskerk op 64-jarige leeftijd een verzoek in om hem ontslag te verlenen als commies van 's Lands magazijnen in verband met zijn leeftijd.¹⁷ Dit verzoek werd ingewilligd en als zijn opvolger werd F.J. Mulsij aangesteld.¹⁸

Over het persoonlijk leven van Dirk van Heemskerk valt het volgende op te merken: in 1743, op 32-jarige leeftijd, huwde hij met jonkvrouw Theodora van der Lely (geboren 1708). Ze kregen twee kinderen, Fmmerentia (1746) en Jan (1748), die echter beiden op zeer jeugdige leeftijd overleden. Een half jaar na het overlijden van Theodora van der Lely in 1771 hertrouwde hij met Hillegonda Jacoba de la Faille (geboren 1713). Dirk van Heemskerk is, 71 jaar oud, overleden op 29 december 1782; zes dagen later, op 4 januari 1783, werd hij te Delft begraven.

GESCHIEDENIS VAN HET ARCHIEFBEHEER

In 1890 verstrekte het Ministerie van Oorlog aan de Algemene Rijksarchivaris enkele lijsten met archieven van voor 1813, die berustten in de archieven van de directeur der Artillerieinrichtingen, het hoofd der geschutgieterij, het hoofd der stapelmagazijnen en het hoofd der werkplaatsen voor draagbare wapenen.¹⁹ De majoor-magazijnmeester, hoofd van de stapelmagazijnen te Delft, diende een lijst in van "bescheiden, ontvangen of opgemaakt door de commies Dirk van Heemskerk. Nog in hetzelfde jaar werden deze bescheiden naar het Algemeen Rijksarchief overgebracht.²⁰

DE VERWERVING VAN HET ARCHIEF

De rechtstitel is (nog) onbekend

17 Resolutie Gecommitteerde Raden, 22 december 1775, inv.nr. 3195.

18 Resolutie Gecommitteerde Raden, 28 december 1775, inv.nr. 3195.

19 Archief van het archief, 1890, inv.nr. 76.

20 Verslagen van 's Rijks Oude Archieven, 1890, p 22.

Inhoud en structuur van het archief

ORDENING VAN HET ARCHIEF

Het archief van de commies van 's Lands magazijnen was tot op heden niet geïnteriseerd. Het bestaat uit drie delen:

- a. magazijnsrekeningen van 's Lands magazijnen, d.w.z. voorraadboeken waarin de ontvangsten en uitgaven van oorlogsmateriaal werden genoteerd;
- b. magazijnsdeclaratieboeken - hierin werden de bedragen die uitgegeven waren aan voorschotten, arbeidslonen enz. geboekt;
- c. magazijnsrekeningen van de affuitmakerij, d.w.z. voorraadboeken waarin de ontvangsten en uitgaven van materiaal voor het maken van affuitwerken werden genoteerd.

Verwant materiaal***BESCHIKBAARHEID VAN KOPIEËN***

Inventarisnummers van dit archief zijn niet in kopievorm beschikbaar

BESCHRIJVING VAN DE SERIES EN ARCHIEFBESTANDELEN

- 1-38** A. "Magazijnsrekeningen", voorraadboeken met betrekking tot het oorlogsmagazijn over de jaren 1741-1775.
1741-1775 38 delen en 24 stukken
1. Het 1e deel van 1745-1746, het 6e deel van 1747-1748 en de jaren 1771 en 1773 ontbreken.
2. Elk voorraadboek is als volgt samengesteld:
- vermelding van de periode waarover het boek loopt;
- verantwoording door de rendant;
- onderwerpsgewijs gerangschikte posten van ontvangen en verstrekte goederen;
- lijst van onverkochte goederen;
- afhoring door de Rekenkamer ter Auditie;
- borderel.
- 1** 1741-1742, eerste deel; met bijlage.
2 1741-1742, tweede deel; afgehoord over het jaar 1741-1742: 1744 januari 21
Lijst van onverkochte goederen ontbreekt.
3 1743-1744, afgehoord: 1745 november 24
4 1745-1746, tweede deel.
5 1745-1746, derde deel; afgehoord over het jaar 1745-1746: 1753 oktober 2
6 1747-1748, eerste deel.
7 1747-1748, tweede deel.
8 1747-1748, derde deel.
9 1747-1748, vierde deel.
10 1747-1748, vijfde deel.
11 1747-1748, zevende deel; afgehoord over het jaar 1742-1748.1756 juli 29
12 1749-1759, met bijlage; afgehoord.1757 maart 7
13 1751-1752, eerste deel; met bijlagen., 1 deel en 2 stukken
14 1751-1752, tweede deel; afgehoord over het jaar 1751-1752.1758 maart 6
15 1753; afgehoord: 1759 januari 31
16 1754; met bijlage; afgehoord. 1759 juli 31
17 1755; met bijlage; afgehoord: 1759 oktober 29.
18 1756; met bijlage; afgehoord: 1759 december 6.
19 1757; met bijlage; afgehoord: 1760 december 17.
20 1758; met bijlagen; afgehoord: 1762 februari 9., 1 deel en 6 stukken
21 1759; met bijlage; afgehoord: 1764 december 14.
22 1760; met bijlagen; afgehoord: 1763 juli 20., 1 deel en 3 stukken
23 1761; afgehoord: 1764 februari 10.
24 1762; met bijlage; afgehoord: 1764 oktober 1.

- 25** 1763, eerste deel.
26 1763, tweede deel; afgehoord over het jaar 1763: 1765 oktober 9.
27 1764; met bijlage; afgehoord: 1766 januari 29.
28 1765; met bijlage; afgehoord: 1766 mei 9.
29 1766; afgehoord: 1767 april 3.
30 1767; afgehoord: 1768 mei 11.
31 1768, eerste deel.
32 1768, tweede deel.
33 1768, derde deel, afgehoord over het jaar 1768: 1769 juli 27.
34 1769; met bijlage; afgehoord: 1770 april 4.
35 1770; met bijlage; afgehoord: 1771 juni 21.
36 1772; afgehoord: 1773 december 22.
37 1774; afgehoord: 1775 mei 17.
38 1775; met bijlage; afgehoord: 1776 maart 22.

39-40 B. "Magazijnsdeclaratieboeken", registers van rekeningen over de jaren 1741-1775.

Afgehoord per jaar.

- 39** 1741-1760, eerste deel.
40 1760-1775, tweede deel.

41-54 C. "Magazijnsrekeningen", voorraadboeken met betrekking tot de affuitmakerij.

1753-1774

14 delen en 28 stukken

1. De jaren 1761, 1764, 1767, 1770 en 1771 ontbreken.

2. Elk voorraadboek is als volgt samengesteld:

- vermelding van de periode, waarover het boek loopt;
- verantwoording door de rendant;
- onderwerpsgewijs gerangschikte posten van ontvangen en verstrekte goederen;
- lijst van onverkochte goederen;
- afhoring door de Rekenkamer ter Auditie;
- financiële verantwoording;
- borderel.

- 41** 1753-1756; met bijlage; afgehoord: 1757 december 8.
 Niet aanwezig: lijst van onverkochte goederen en financiële verantwoording.
42 1757; afgehoord: 1759 januari 31.
43 1758; met bijlage; afgehoord: 1759 december 6.
44 1759; met bijlage; afgehoord: 1760 oktober 20.
45 1760; afgehoord: 1761 december 17.
46 1762; met bijlage; afgehoord: 1763 juli 20.
47 1763; afgehoord: 1764 juni 1.
48 1765; met bijlage; afgehoord: 1766 november 7.
49 1766; afgehoord: 1767 maart 3.
50 1768; afgehoord: 1769 maart 9.
51 1769; afgehoord: 1770 maart 15.
52 1772; afgehoord: 1773 juli 29.

- 53** 1773; met bijlagen; afgehoord: 1774 mei 16., 1 deel en 23 stukken
- 54** 1774; afgehoord: 1775 maart 9.